

УДК 352/354:332.7(477)

Крушельницька Таїсія Анатоліївна

*доктор наук з державного управління, професор,
професор кафедри менеджменту, публічного управління та адміністрування
Дніпровський державний аграрно-економічний університет*

Krushelnyska Taisiia

*Doctor of Science in Public Administration, Professor,
Professor of the Department of Management and Public Administration
Dnipro State Agrarian and Economic University*

ORCID: 0000-0001-5581-1941

Застава Інна Анатоліївна

*старший викладач кафедри
менеджменту, публічного управління та адміністрування
Дніпровський державний аграрно-економічний університет*

Zastava Inna

*Senior Lecturer of the Department of Management and Public Administration
Dnipro State Agrarian and Economic University*

ORCID: 0000-0001-6328-8484

DOI: 10.25313/2617-572X-2024-4-9818

ДОСЛІДЖЕННЯ, РОЗРОБКИ, ПРОЕКТИ З ПИТАНЬ
ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН В УМОВАХ ВІЙНИ У КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ

SPECIFICITIES OF IMPLEMENTING STATE LAND REGULATION POLICY IN CONDITIONS OF WAR IN THE CONTEXT OF ENSURING FOOD SECURITY IN UKRAINE

Анотація. Вступ. В умовах війни в Україні питання формування і реалізації політики державного регулювання земельних відносин упираються в проблеми забезпечення продовольчої безпеки як складової національної безпеки. Сьогодні Україна піддається військовій агресії з боку російської федерації і стикається з потребою ліквідації руйнівних наслідків, які додаються до існуючих раніше проблем в аграрному секторі. Державним інститутам та органам місцевого самоврядування України знадобиться багато часу, ресурсів і зусиль щоб змінити фокус державного регулювання земельних відносин і створити прозорий і ефективний ринковий соціально-орієнтований земельний устрій та створити гарантії продовольчої безпеки. Тому дослідження особливостей політики державного регулювання земельних відносин в умовах війни у контексті забезпечення продовольчої безпеки України є актуальним.

Мета. Метою дослідження є розкриття особливостей формування політики державного регулювання земельних відносин в умовах війни у контексті забезпечення продовольчої безпеки України.

Матеріали і методи. Матеріалами дослідження є: 1) нормативно-правове забезпечення державного регулювання земельних відносин та ринку землі в Україні; 2) праці вітчизняних авторів, щодо державного регулювання земельних відносин і механізмів формування ринку землі.

У ході дослідження було використано наступні наукові методи: теоретичного узагальнення і історичний (при аналізі нормативно-правового забезпечення державного регулювання земельних відносин та ринку землі в Україні, у тому числі з урахуванням воєнного стану і ведення бойових дій); 2) аналіз праць вітчизняних авторів щодо державного регулювання земельних відносин і механізмів формування ринку землі; 3) узагальнення і моделювання (при побудові

моделі реалізації політики державного регулювання земельних відносин в умовах воєнного стану для забезпечення продовольчої безпеки).

Результати. В результаті дослідження визначено категорію «політика державного регулювання земельних відносин» як система стратегічних і тактичних цілей та заходів з формування, реалізації та контролю за земельним законодавством і функціонуванням інститутів його впровадження з метою ефективного використання земельних ресурсів, забезпечення сталого розвитку сільського господарства, забезпечення продовольчої безпеки, захисту прав власності на землю, розвитку аграрного ринку, управління земельними відносинами та забезпечення гармонізації інтересів різних суспільних груп і секторів економіки.

Виокремлено такі особливості/чинники реалізації політики державного регулювання земельних відносин в війни: несприятливе середовище, потужні загрози; незрілі інститути реалізації політики та недостатньо розвиненої інфраструктури ринку землі; неефективна, працемістка та інтегрована система реєстрації права власності на земельні ділянки; недостатня спроможності територіальних громад щодо просторового планування тощо.

Розроблена і запропонована модель реалізації політики державного регулювання земельних відносин в умовах війни з урахуванням потреб забезпечення продовольчої безпеки. Модель базується на стратегічній цілі створення ринкового соціально-орієнтованого земельного устрою та передбачає заходи з подальшого формування інститутів земельних відносин й ринку землі з урахуванням потреб продовольчої безпеки, посилення спроможності територіальних громад в питаннях просторового планування, створення безпечних і прозорих умов роботи інститутів земельних відносин, посилення цифрової трансформації.

Перспективи. В подальших наукових дослідженнях передбачається дослідження еволюції інститутів державного регулювання земельних відносин та вплив земельного ринку на посилення фінансової спроможності територіальних громад.

Ключові слова: публічне управління та адміністрування, інститути державного управління, органи місцевого самоврядування, продовольча безпека, політика державного регулювання земельних відносин, земля, ринок землі, війна, пошкодження, оцінка землі, стратегічні цілі.

Summary. Introduction. Introduction. In the conditions of the war in Ukraine, the issues of formation and implementation of the policy of state regulation of land relations rest on the problems of ensuring food security as a component of national security. Today, Ukraine is subject to military aggression by the Russian Federation and is faced with the need to eliminate the destructive consequences that are added to the existing problems in the agricultural sector. State institutes and local self-government bodies of Ukraine will need a lot of time, resources and efforts to change the focus of state regulation of land relations and create a transparent and effective market-based, socially-oriented land system and create guarantees of food security. Therefore, the study of the peculiarities of the policy of state regulation of land relations in wartime in the context of ensuring food security in Ukraine is relevant.

Purpose. The purpose of the study is to reveal the peculiarities of the formation of the policy of state regulation of land relations in war conditions in the context of ensuring food security in Ukraine.

Materials and methods. The research materials are: 1) regulatory and legal provision of state regulation of land relations and the land market in Ukraine; 2) works of domestic authors, regarding state regulation of land relations and mechanisms of land market formation.

The following scientific methods were used in the course of the study: theoretical generalization and historical (when analyzing the regulatory and legal provision of state regulation of land relations and the land market in Ukraine, including taking into account the state of war and the conduct of hostilities); 2) analysis of the works of domestic authors regarding state regulation of land relations and mechanisms of land market formation; 3) generalization and modeling (when building a model of the implementation of the policy of state regulation of land relations under martial law to ensure food security).

Results. As a result of the study, the category «policy of state regulation of land relations» was defined as a system of strategic and tactical goals and measures for the formation, implementation and control of land legislation and the functioning of institutions for its implementation with the aim of effective use of land resources, ensuring sustainable development of agriculture, ensuring food security, protection of property rights to land, development of the agricultural market, management of land relations and ensuring harmonization of interests of various social groups and sectors of the economy.

The following features/factors of the implementation of the policy of state regulation of land relations during the war are singled out: adverse environment, powerful threats; immature institutions for policy implementation and insufficiently developed infrastructure of the land market; inefficient, labor-intensive and integrated system of registration of ownership rights to land plots; insufficient capacity of territorial communities regarding spatial planning, etc.

A model of the implementation of the policy of state regulation of land relations in the conditions of war, taking into account the needs of ensuring food security, has been developed and proposed. The model is based on the strategic goal of creating a market-based, socially-oriented land system and provides measures for the further formation of land relations institutions and the land market, taking into account the needs of food security, strengthening the capacity of territorial communities in matters of spatial planning, creating safe and transparent working conditions of land relations institutions, strengthening digital transformation.

Discussion. In further scientific research, it is envisaged to study the evolution of the institutions of state regulation of land relations and the impact of the land market on strengthening the financial capacity of territorial communities.

Key words: public management and administration, institutions of state management, local self-government bodies, food security, policy of state regulation of land relations, land, land market, war, damage, land evaluation, strategic goals.

Постановка проблеми. В умовах війни та післявоєнного відновлення України питання формування і реалізації політики державного регулювання земельних відносин упираються в проблеми забезпечення продовольчої безпеки як складової національної безпеки. Сьогодні Україна піддається військовій агресії з боку російської федерації і стикається з потребою ліквідації руйнівних наслідків, які додають до існуючих раніше проблем в аграрному секторі, у тому числі в частині регулювання земельних відносин і формування ринку землі. Підприємства аграрного сектору так чи інакше постраждали від агресії і поступово стали неконкурентними, а часто взагалі припинили своє існування. Тож, державним інститутам та органам місцевого самоврядування України знадобиться багато часу, ресурсів і зусиль щоб змінити фокус державного регулювання земельних відносин і всього аграрного сектору та перетворити наявні й потенційні загрози і недоліки на реальні переваги і можливості, створити прозорий і ефективний ринковий соціально-орієнтований земельний устрій та створити гарантії продовольчої безпеки. Необхідність ліквідації наслідків війни може стати шансом для національного аграрного сектору його модернізувати, включаючи впровадження ресурсо-заощадливих виробництв, підвищення продуктивності праці, зниження енергоємності та посилення використання інформаційних і цифрових технологій та перегляду політики земельних відносин.

Що особливо важливо, в умовах воєнного стану зміни необхідно приймати і запроваджувати у короткий проміжок часу, а самі кроки щодо розвитку державного регулювання земельних відносин мають бути інституційно місткими і ефективними. На цьому тлі виявлення особливостей політики державного регулювання земельних відносин в умовах воєнного стану у контексті забезпечення продовольчої безпеки Україні дозволить розробити напрями зміни підходів до її реалізації, що і зумовлює актуальність цієї публікації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми земельних відносин для українців є традиційними, зрозуміло що науковці не обходять цю тему. Так, дослідження структури земельних відносин розкрито в роботах Б.Косович [1] та ін., розкривають зміст землі як важливого та стратегічного ресурсу З.Паньків [2] та ін., проблеми державної політики у сфері регулювання земельних відносин висвітлювали О.Голоюх [3], А.Третяк [4] та ін. А.Котеленець [5], О.Руденко, П.Халімон [6] та ін. досліджували механізми реалізації державної політики регулювання земельних відносин в умовах децентралізації. А.Третяк, В.Третяк, Ю.Скляр, Н.Капінос, Н.Третяк сформулювали своє бачення концепції державної програми розвитку земельних відносин в Україні на період до 2030 року [7].

Однак, на наш погляд, сьогодні в умовах воєнного стану де юре і ведення війни, де факто, дослідження проблем реалізації політики державного регулювання земельних відносин у контексті забезпечення продовольчої безпеки Україні залишається недостатнім.

Метою статті є узагальнення особливостей реалізації політики державного регулювання земельних відносин в умовах війни у контексті забезпечення продовольчої безпеки України

Матеріали і методи. Матеріалами дослідження є: 1) нормативно-правове забезпечення державного регулювання земельних відносин та ринку землі в Україні; 2) праці вітчизняних авторів, щодо державного регулювання земельних відносин і механізмів формування ринку землі.

У ході дослідження було використано наступні наукові методи: теоретичного узагальнення і історичний (при аналізі еволюції нормативно-правового забезпечення державного регулювання земельних відносин та ринку землі в Україні, у тому числі з урахуванням воєнного стану і ведення бойових дій); 2) аналіз праць вітчизняних авторів щодо державного регулювання земельних відносин і механізмів формування ринку землі; 3) узагальнення і моделювання (при побудові моделі реалізації політики державного регулювання земельних відносин в умовах воєнного стану для забезпечення продовольчої безпеки).

Виклад основного матеріалу. У зв'язку з негативним впливом війни на аграрний сектор, руйнування інфраструктури, знищення екосистем, посилення деградації земель, мінне забруднення, збільшення кількості постраждалих від воєнної агресії, загострилась необхідність розроблення і впровадження концептуальних змін формування і реалізації земельної політики, політики державного регулювання земельних відносин. «Проблему врегулювання земельних правовідносин потрібно розглядати не лише з соціально-економічного та екологічного погляду, але й з погляду безпеки держави» [8] та продовольчої безпеки як її складової. До того ж «Україна має потужний потенціал для економічного відновлення завдяки природнім, трудовим ресурсам та підтримці міжнародних партнерів. Проте, потрібно посилити соціальні й інституціональні реформи, спрямовані на покращення бізнес-клімату та виявлення нових джерел розвитку, посилення зв'язку влада-суспільство» [9, с. 359].

З урахуванням цього, політика державного регулювання земельних відносин як наукова категорія — це система стратегічних і тактичних цілей та заходів з формування, реалізації та контролю за земельним законодавством і функціонуванням інститутів його впровадження з метою ефективного використання земельних ресурсів, забезпечення сталого розвитку сільського господарства, забезпечення продовольчої безпеки, захисту прав

власності на землю, розвитку аграрного ринку, управління земельними відносинами та забезпечення гармонізації інтересів різних суспільних груп і секторів економіки. Вона включає в себе прийняття законів, розроблення нормативно-правових актів, впровадження програм та проектів, надання підтримки і стимулювання суб'єктів господарювання в галузі земельних відносин, а також моніторинг і контроль за їх виконанням.

Однією з ключових особливостей реалізації політики державного регулювання земельних відносин в умовах війни є жорстке, несприятливе середовище і потужні загрози для функціонування аграрного сектору та слабкість інститутів публічного управління для протистояння викликам.

Ще однією важливою особливістю є реалізація політики державного регулювання земельних відносин після запровадження ринку сільськогосподарських земель за функціонування незрілих інститутів її реалізації та недостатньо розвиненої інфраструктури ринку землі. Від початку відновлення Україною незалежності постійно відбувається процес пошуку моделі земельних відносин, що відповідав би ринковому середовищу. Процес відкриття ринку землі був тривалим, і зрештою, ознаменувався прийняттям 16 листопада 2020 року № 1118 постанови КМУ «Питання функціонування територіальних органів Державної служби з питань геодезії, картографії та кадастру» утворено територіальні органи Державної служби з питань геодезії, картографії та кадастру, вони стали структурними підрозділами апарату зазначеної Служби [10]. З відкриттям ринку сільськогосподарських земель, та на вимогу потреб аграрного сектору і продовольчої безпеки в умовах війни загострилась і пришвидшилась потреба запровадження змін в підходах до реалізації політики державного регулювання земельних відносин. Поступово відбувається відхід побудови інститутів державного контролю за земельними відносинами від зразку радянської доби до інститути й інфраструктури нового формату.

Політика державного регулювання земельних відносин реалізується через державні профільні інститути, насамперед це Державний аграрний реєстр (далі — ДАР), створений згідно Закону України № 985-IX від 05.11.2020 «Про внесення змін до деяких законів України щодо функціонування Державного аграрного реєстру та удосконалення державної підтримки виробників сільськогосподарської продукції» [11] та постанови Кабінету міністрів України № 573 від 02.06.2021 «Про функціонування Державного аграрного реєстру» [12]. ДАР — це цифровий інститут, «автоматизована електронна система, створена Мінагрополітики з метою ефективного та прозорого залучення та розподілу усіх видів підтримки для українських аграріїв, як за кошти державного бюджету, так

і у вигляді пільгових кредитів, міжнародних грантів або технічної допомоги» [12].

Створення ДАР вже продемонструвало такі позитивні сторони:

- сприяє впровадженню більш цільових та ефективних програм державної підтримки та полегшує доступ українських виробників сільськогосподарської продукції до зовнішніх ринків;
- уніфікує правила діяльності для всіх учасників аграрного сектору, що важливо в умовах війни для виживання і підтримки виробництва на достатньому рівні для забезпечення продовольчої безпеки;
- став інструментом забезпечення прозорості отримання державної та міжнародної фінансової, технічної і специфічної (наприклад, розмінування) допомоги і механізмів контролю її статусу заявки на допомогу, у тому числі в он-лайн-режимі.

ДАР як електронний реєстр створений для зменшення інформаційних розбіжностей та забезпечення прозорості, але попри наочні переваги, ДАР потребує подальшого удосконалення, оскільки залишаються системні проблеми в аграрному секторі і на ринку землі, викликані нерівним доступом до важливої інформації, значно збільшують операційні витрати та прямі збитки. Це призводить до неефективних результатів на ринку, непублічного розподілу державної підтримки та зниження продуктивності праці, що впливає на конкурентоспроможність продукції, особливо для малих виробників. На сьогодні є правова база для функціонування ДАР, розроблено та впроваджено програмне забезпечення, але важливо зробити ширшу інформаційну кампанію серед сільських господарів, зокрема серед малих виробників.

В умовах війни все більш значущими стають інструменти і механізми реалізації політики державного регулювання земельних відносин, які б здійснювали швидко і адекватну адаптацію до умов господарювання за наявності загроз пошкодження чи знищення майна чи урожаю. Ці механізми повинні формуватися та впроваджуватися на засадах безпеки, швидкої адаптації виробництва до умов війни та «з урахуванням особливостей ресурсного, виробничого, науково-технічного потенціалу, структурної перебудови виробництва, рівня конкурентоспроможності продукції та специфіки поділу праці на світовому ринку, цілісності економічного простору» [13].

Серед таких механізмів чільне місце посідає пільгове оподаткування. І хоча ми проти запровадження податкових пільг в яких ми бачимо наявність корупційних ризиків і ознаки патерналізму, в умовах війни як тимчасовий інструмент його використання може бути доцільним. Особливо коли йдеться про звільнення від оподаткування критичних товарів і техніки. Наприклад, згідно закону України № 2445-IX від 27.07.2022 р.

запроваджено «звільнення від оподаткування ввізним митом товарів, що використовуються для забезпечення зберігання зернових та/або олійних культур» [14]. Це частково вирішує проблему забезпечення зберігання зерна, яке ускладнено через тимчасові проблеми його експорту. Є й інші інструменти забезпечення аграрного виробництва у обсягах, що забезпечать продовольчу безпеку, як от: програми «Доступні кредити 5–7–9%», гранти для тепличного господарства, створення та розвитку переробних підприємств тощо.

Враховуючи це, в Україні стає все більш доцільним стає розроблення стратегії державної земельної політики, що може стати довгостроковим і загальноприйнятим в світовій практиці інструментом і повинен передбачати узгодження інтересів всіх учасників земельних відносин. При цьому в стратегії мають бути враховані потреби вирішення внутрішніх та зовнішніх конфліктних ситуацій, особливо між органами влади на різних рівнях. Розроблення стратегії державної земельної політики з урахуванням потреб продовольчої безпеки і впливу війни має враховувати, що земельні ресурси є ключовим елементом для виробництва продуктів харчування. Розроблення ефективної земельної політики та адаптація наявних і нових інфраструктурних елементів ринку землі для реєстрації прав на землю, дозволить оптимізувати використання землі, забезпечуючи стабільний доступ до продовольства для всього населення.

Умови війни можуть призвести до значних збитків у сільському господарстві, що загрожує продовольчій безпеці країни. Розроблення стратегії державної земельної політики допоможе зменшити негативний вплив конфлікту на аграрний сектор та шляхом раціонального використання земельних ресурсів; оцінки, реєстрації і відшкодування збитків від пошкоджень та псування майна і землі.

Також маємо врахувати, що війна може призвести до збоїв у роботі ринку землі та порушення прав власності. Розроблення стратегії державної земельної політики сприятиме стабілізації ринку, забезпечуючи чіткі правила та механізми регулювання що можливо за умови посилення законодавства щодо ринку землі в частині подальшої лібералізації і доступності купівлі/продажу сільськогосподарських земель, модернізацію системи земельних аукціонів, створення банку землі та полегшення доступу до інформації про наявні ділянки землі для продажу, здійснення комунікаційної підтримки земельної реформи тощо.

Політика державного регулювання формування земельних відносин охоплює різні питання щодо господарювання, управління земельними ресурсами, а в умовах війни додалися питання безпеки майна, майнових прав тощо. Війна може призвести до незаконного захоплення земельних

ділянок, знищення аграрної інфраструктури та інших загроз. Беззаперечним є факт, що приватна власність на землю є об'єктивною передумовою для функціонування ринку землі. Розроблення стратегії державної земельної політики має враховувати необхідність посилення правового захисту майнових прав на землю у тому числі через покращення захищеності (і водночас, доступності для власників) та цілісності реєстрів землі і подальшу цифровізацію сервісів земельних відносин.

Маємо зазначити, ще одну важливу особливість реалізації політики державних відносин в умовах війни, (навіть без впливу війни), це — неефективна, працемістка, та позбавлена цілісного підходу й інтегрованості даних між різними реєстрами чинна система реєстрації права власності на земельні ділянки з тяжінням до використання застарілих «доцифрових» технологій. Причиною цього є певна конкурентність і слабка координація між Державною службою геодезії, картографії та кадастру (ДГКК) та Державним реєстром речових прав на нерухоме майно при обміні даними у електронних системах інших державних установ робить систему недостатньо функціональною. А в умовах війни, ще виникає небезпека втрати персональних даних, через що робота реєстрів стає небезпечною. Тут важливим формування мережі міжсекторальних комунікацій і зв'язків, в якій географічні інформаційні системи ДГКК та Державного реєстру речових прав на нерухоме майно функціонували у взаємодії і були б доступними органам місцевого самоврядування. До того ж необхідне посилення доступності громадськості до інформації про земельні ділянки та території. Ці недоліки підривають довіру до державних інститутів регулювання земельних відносин. Розробка та розширення Національної інфраструктури геопросторових даних (НІГД) на підставі прийнятого Закону «Про національну інфраструктуру геопросторових даних» (№ 554-IX від 13.04.2020) [15] дозволить забезпечити більшу прозорість та доступність цих даних для громадськості, адже публічність кадастрових даних є обов'язковою для проведення землевпорядкування та інвентаризації земель, просторового планування в територіальних громадах, контролю за концентрацією земель, моніторингу земельних відносин та оцінки нерухомості.

Ще однією з особливостей і важливим елементом державної земельної політики в умовах війни є необхідність посилення спроможності територіальних громад щодо просторового планування. Реформа децентралізації дала громадам право, в особі місцевих рад, розпоряджатися землями у межах адміністративних кордонів, втім, питання прозорості прийняття рішень в земельних питаннях є сумнівними. «Публічність кадастрових даних необхідна для землевпорядкування та інвентаризації земель, просторового планування

у територіальних громадах, забезпечення контролю за концентрацією земель, моніторингу земельних відносин, оцінки нерухомості» [16].

Аналіз особливостей реалізації політики державного регулювання земельних відносин в умовах війни дозволяє стверджувати, що виявлені

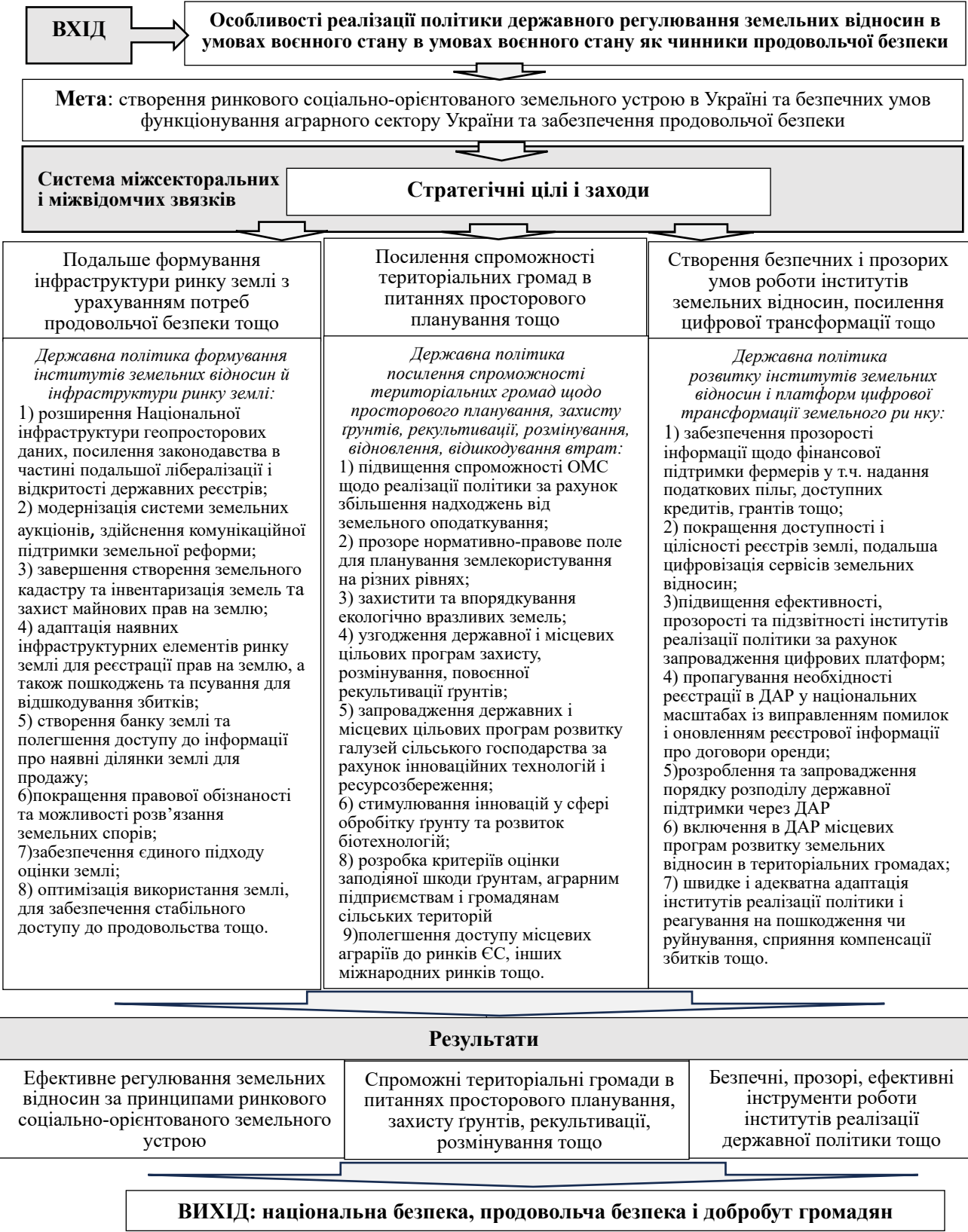

Рис. 1. Модель реалізації політики державного регулювання земельних відносин в умовах війни
Джерело: розроблено авторами

особливості є одночасно, і факторами впливу на продовольчу безпеку і вони такі:

- несприятливе середовище і потужні загрози для функціонування аграрного сектору, слабкість і неготовність інститутів публічного управління для протистояння викликам;
- реалізація політики державного регулювання земельних відносин в умовах запровадження ринку сільськогосподарських земель за функціонування незрілих інститутів її реалізації та недостатньо розвиненої інфраструктури ринку землі;
- неефективна, працемістка, та позбавлена цілісного підходу й інтегрованості даних чинна система реєстрації права власності на земельні ділянки з тяжінням до використання застарілих «доцифрових» технологій;
- недостатня спроможність територіальних громад щодо просторового планування, захисту ґрунтів, рекультивациі, розмінування, відновлення, відшкодування втрат тощо.

У контексті подальшого врегулювання земельних відносин та врахування практичних викликів, які виникають в умовах війни, ми розробили модель реалізації політики державного регулювання земельних відносин в умовах війни з урахуванням потреб забезпечення продовольчої безпеки.

Модель ґрунтується на систему міжсекторальних зв'язків та базується на такій стратегічній цілі щодо створення ринкового соціально-орієнтованого земельного устрою та передбачає заходи з подальшого формування інститутів земельних відносин й інфраструктури ринку землі, посилення спроможності територіальних громад в питаннях просторового планування, створення безпечних і прозорих умов роботи інститутів земельних відносин, посилення цифрової трансформації (рис. 1). Модель реалізується в умовах побудови системи міжсекторальних і міжвідомчих відносин, яка має об'єднувати як вертикальні, ієрархічні, зв'язки і підпорядкування, так і горизонтальні зв'язки і взаємодію між учасниками, стейкхолдерами земельних відносин і забезпечення продовольчої безпеки.

Реалізація політики державного регулювання земельних відносин в умовах війни за нашою моделлю має передбачати можливість швидкого впровадження нових підходів, у тому числі цифрових, адекватну адаптацію до викликів для вирішення завдань забезпечення продовольчої безпеки.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином у результаті проведеного дослідження можемо зробити наступні висновки:

1. Визначено категорію «політика державного регулювання земельних відносин» як система стратегічних і тактичних цілей та заходів з формування, реалізації та контролю за земельним законодавством і функціонуванням інститутів його впровадження з метою ефективного використання земельних ресурсів, забезпечення сталого розвитку сільського господарства, забезпечення продовольчої безпеки, захисту прав власності на землю, розвитку аграрного ринку, управління земельними відносинами та забезпечення гармонізації інтересів різних суспільних груп і економіки.

2. Виокремлено такі особливості/чинники реалізації політики державного регулювання земельних відносин в війни:

- жорстке, несприятливе середовище, потужні загрози для функціонування аграрного сектору, слабкість і неготовність інститутів публічного управління для протистояння викликам;
- реалізація політики державного регулювання земельних відносин в умовах запровадження ринку сільськогосподарських земель за функціонування незрілих інститутів її реалізації та недостатньо розвиненої інфраструктури ринку землі;
- неефективна, працемістка та позбавлена цілісного підходу й інтегрованості даних чинна система реєстрації права власності на земельні ділянки з тяжінням до використання застарілих «доцифрових» технологій;
- недостатня спроможності територіальних громад щодо просторового планування, захисту ґрунтів, рекультивациі, розмінування, відновлення, відшкодування втрат тощо.

3. Розроблена і запропонована модель реалізації політики державного регулювання земельних відносин в умовах війни з урахуванням потреб забезпечення продовольчої безпеки. Модель ґрунтується на систему міжсекторальних і міжвідомчих зв'язків та базується на стратегічній цілі створення ринкового соціально-орієнтованого земельного устрою та передбачає заходи з подальшого формування інститутів земельних відносин й ринку землі з урахуванням потреб продовольчої безпеки, посилення спроможності територіальних громад в питаннях просторового планування, створення безпечних і прозорих умов роботи інститутів земельних відносин та посилення цифрової трансформації.

В подальших наукових дослідженнях передбачається дослідження еволюції інститутів державного регулювання земельних відносин та вплив земельного ринку на посилення фінансової спроможності територіальних громад.

Література

1. Косович Б. Структура земельних відносин в Україні: економіко-правовий аспект. *Вісник Львівського державного аграрного університету: Економіка АПК*. 2004. № 11(2). 563 с.
2. Паньків З. П. Земельні ресурси : навч. посібн. Л. : Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2012. 272 с. URL: https://geography.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/02/pankiv_zp_zemelni_resursi.pdf (дата звернення: 06.02.2024).
3. Голоюх О. Державна політика у сфері регулювання земельних відносин. *Перспективи розвитку міжнародних економічних відносин: матеріали доповідей круглого столу на базі кафедри міжнародних економічних відносин ЗУНУ*. Тернопіль : ЗУНУ, 2020. С. 20–23. URL: <https://shorturl.at/defiF> (дата звернення: 06.02.2024).
4. Третяк А. Напрями формування державної земельної політики, або зміна пріоритетів земельної реформи. *Землевпорядний вісник*. 2008. № 1. С. 21–33.
5. Котеленець А. Механізми реалізації державної політики розвитку земельних відносин в Україні. *Сучасна парадигма соціально-економічного розвитку України в умовах воєнного стану: XVIII Міжнародна науково-практична конференція: збірник наукових праць* (25 жовтня 2022 р.). Чернівці, 2022. С. 47–49. URL: <https://shorturl.at/BDQS1> (дата звернення: 08.02.2024).
6. Руденко О. М., Халімон П. В. Механізми реалізації державної політики регулювання земельних відносин в умовах децентралізації. *Public Administration and Local Government*. 2020. № 3(46). С. 113–121. URL: <https://journals.politehnica.dp.ua/index.php/public/article/view/164/143> (дата звернення: 08.02.2024).
7. Третяк А. М., Третяк В. М., Скляр Ю. Л., Капінос Н. О., Третяк Н. А. Концепція державної програми розвитку земельних відносин в Україні на період до 2030 року. *Агросвіт*. 2020. № 19–20. С. 24–31. URL: http://www.agrosvit.info/pdf/19-20_2020/5.pdf (дата звернення: 02.03.2024).
8. Пилипенко Л. М., Іличок Б. І. Формування концепції земельної реформи в Україні. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2021. № 6. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/1_2021/6.pdf (дата звернення: 02.03.2024).
9. Крушельницька Т. А., Крушельницький А. А., Качина Д. О. Напрями відновлення економіки України у повоєнний період. *III International scientific and practical conference «Collective Thinking: Unifying Scientific Approaches in Multifaceted Research»* (November 29 — December 01, 2023). Amsterdam, Netherlands, International Science Unity. 2023. Р. 358–364. URL: <https://shorturl.at/rzEMU> (дата звернення: 02.03.2024).
10. Питання функціонування територіальних органів Державної служби з питань геодезії, картографії та кадастру : Постанова КМУ від 16 листопада 2020 року № 1118. *Верховна Рада України: офіційний вебпортал*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1118-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 02.03.2024).
11. Про внесення змін до деяких законів України щодо функціонування Державного аграрного реєстру та удосконалення державної підтримки виробників сільськогосподарської продукції : Закон України № 985-IX від 05.11.2020. *Верховна Рада України: офіційний вебпортал*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/985-20#Text> (дата звернення: 02.03.2024).
12. Про функціонування Державного аграрного реєстру : Постанова Кабінету міністрів України № 573 від 02.06.2021. *Верховна Рада України: офіційний вебпортал*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/573-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення: 02.03.2024).
13. Жовнірчик Я. Ф. Публічне управління агропродовольчим сектором в умовах забезпечення економічної безпеки. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2019. № 10. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/10_2019/5.pdf (дата звернення: 06.03.2024).
14. Про внесення зміни до розділу XXI «Прикінцеві та перехідні положення» Митного кодексу України щодо звільнення від оподаткування ввезим митом товарів, що використовуються для забезпечення зберігання зернових та/або олійних культур» : Закон України № 2445-IX від 27.07. 2022 р. *LIGA 360*. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/T222445?an=2> (дата звернення: 04.04.2024).
15. Про національну інфраструктуру геопросторових даних : закон України від 13.04.2020 р. № 554-IX. *Відомості Верховної Ради*. 2020. № 37. Ст. 277. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/554-20> (дата звернення: 14.04.2024).
16. Біла книга «Стратегія розвитку земельних відносин в Україні». *Міністерство аграрної політики та продовольства*. Травень 2021. 72 с. URL: <https://kse.ua/wp-content/uploads/2021/05/Land-strategy.pdf> (дата звернення: 24.04.2024).

References

1. Kosovych, B. (2004). Struktura zemelnykh vidnosyn v Ukraini: ekonomiko-pravovyi aspekt [Structure of land relations in Ukraine: economic and legal aspect]. *Visnyk Lvivskoho derzhavnogo ahrarnoho universytetu: Ekonomika APK*. № 11(2). 563 p. [in Ukrainian].
2. Pankiv, Z. P. (2012). Zemelni resursy: navch. posibn. [Land resources: a study guide]. L.: Vyd. tsentr LNU im. Ivana Franka. URL: https://geography.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/02/pankiv_zp_zemelni_resursi.pdf [in Ukrainian].

3. Holoiukh, O. (2020). Derzhavna polityka u sferi rehuliuвання zemelnykh vidnosyn [State policy in the field of regulation of land relations]. *Perspektyvy rozvytku mizhnarodnykh ekonomichnykh vidnosyn: materialy dopovidei kruhloho stolu na bazi kafedry mizhnarodnykh ekonomichnykh vidnosyn ZUNU*. Ternopil: ZUNU. P. 20–23. URL: <https://shorturl.at/defiF> [in Ukrainian].
4. Tretiak, A. (2008). Napriamy formuvannya derzhavnoi zemelnoi polityky, abo zmina priorytetiv zemelnoi reformy [Directions of formation of state land policy, or change of priorities of land reform]. *Zemlevporiadnyi visnyk*. № 1. P. 21–33 [in Ukrainian].
5. Kotelenets, A. (2022). Mekhanizmy realizatsii derzhavnoi polityky rozvytku zemelnykh vidnosyn v Ukraini [Mechanisms of implementation of the state policy of development of land relations in Ukraine]. *Suchasna paradyhma sotsialno-ekonomichnoho rozvytku Ukrainy v umovakh voiennoho stanu: XVIII Mizhnarodna naukovo-praktychna konferentsiia: zbirnyk naukovykh prats*. Chernihiv. URL: <https://shorturl.at/BDQS1> [in Ukrainian].
6. Rudenko, O.M., Khalimon, P.V. (2020). Mekhanizmy realizatsii derzhavnoi polityky rehuliuвання zemelnykh vidnosyn v umovakh detsentralizatsii [Mechanisms of implementation of the state policy of regulation of land relations in conditions of decentralization]. *Public Administration and Local Government*. № 3(46). P. 113–121. URL: <https://journals.politehnica.dp.ua/index.php/public/article/view/164/143> [in Ukrainian].
7. Tretiak, A.M., Tretiak, V.M., Skliar, Yu.L., Kapinos, N.O., Tretiak, N.A. (2020). Kontseptsii derzhavnoi prohramy rozvytku zemelnykh vidnosyn v Ukraini na period do 2030 roku [Concept of the state program for the development of land relations in Ukraine for the period until 2030.] *Ahrosvit*. № 19–20. P. 24–31. URL: http://www.agrosvit.info/pdf/19-20_2020/5.pdf [in Ukrainian].
8. Pylypenko, L.M., Ilychok, B.I. (2021). Formuvannya kontseptsii zemelnoi reformy v Ukraini [Formation of the concept of land reform in Ukraine]. *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok*. № 6. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/1_2021/6.pdf [in Ukrainian].
9. Krushelnytska, T.A., Krushelnytskyi, A.A., Kachyna, D.O. (2023). Napriamy vidnovlennia ekonomiky Ukrainy u povoiennyi period [Directions of recovery of the economy of Ukraine in the post-war period.]. *III International scientific and practical conference “Collective Thinking: Unifying Scientific Approaches in Multifaceted Research”*. Amsterdam, Netherlands, International Science Unity. P. 358–364. URL: <https://shorturl.at/rzEMU> [in Ukrainian].
10. Pytannia funktsionuvannya terytorialnykh orhaniv Derzhavnoi sluzhby z pytan heodezii, kartohrafii ta kadastru [Issues of functioning of territorial bodies of the State Service for Geodesy, Cartography and Cadastre]: postanova KMU vid 16 lystopada 2020 roku № 1118. (2020). *Verkhovna Rada of Ukraine: official webportal*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1118-2020-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
11. Pro vnesennia zmin do deiakykh zakoniv Ukrainy shchodo funktsionuvannya Derzhavnoho ahrarnoho reiestru ta udoskonalennia derzhavnoi pidtrymky vyrobnykiv silskohospodarskoi produktsii [On amendments to some laws of Ukraine regarding the functioning of the State Agrarian Register and improvement of state support for producers of agricultural products]: Zakon Ukrainy № 985-IX vid 05.11.2020. (2020). *Verkhovna Rada of Ukraine: official webportal*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/985-20#Text> [in Ukrainian].
12. Pro funktsionuvannya Derzhavnoho ahrarnoho reiestru (2021) [On the functioning of the State Agrarian Register]: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy № 573 vid 02.06.2021. *Verkhovna Rada of Ukraine: official webportal*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/573-2021-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
13. Zhovnirchuk, Ya.F. (2019). Publichne upravlinnia ahroprodovolchym sektorom v umovakh zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky [Public management of the agro-food sector in terms of ensuring economic security]. *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok*. № 10. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/10_2019/5.pdf [in Ukrainian].
14. Pro vnesennia zminy do rozdil XXII “Prykintsevi ta perekhidni polozhennia” Mytnoho kodeksu Ukrainy shchodo zvilnennia vid opodatkuvannya vviznym mytom tovariv, shcho vykorystovuiutsia dlia zabezpechennia zberihannia zernovykh ta/abo oliinykh kultur” [On amending Chapter XXII “Final and Transitional Provisions” of the Customs Code of Ukraine regarding exemption from import duty taxation of goods used to ensure the storage of grain and/or oil crops]: Zakon Ukrainy № 2445-IX vid 27.07. 2022 r. (2022). *LIGA 360*. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/T222445?an=2> [in Ukrainian].
15. Pro natsionalnu infrastrukturu heoprosorovykh danykh [About the national geospatial data infrastructure]: Zakon Ukrainy vid 13.04.2020 № 554-IX. (2020). *Verkhovna Rada of Ukraine: official webportal*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/554-20> [in Ukrainian].
16. Bila knyha “Stratehiia rozvytku zemelnykh vidnosyn v Ukraini” [White paper “Strategy for the development of land relations in Ukraine”]. (2021). *Ministerstvo ahrarnoi polityky ta prodovolstva*. URL: <https://kse.ua/wp-content/uploads/2021/05/Land-strategy.pdf> [in Ukrainian].